

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

---

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

4, 2, 3, 5, 1, 6

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

In Egypte is al sprake van staatsvorming, want uit de bron blijkt dat er (twee van de volgende):

op het fresco

- boeren afgebeeld staan die producten brengen naar de farao, waaruit blijkt dat er sprake is van voedseloverschotten die noodzakelijk zijn voor een centraal bestuur / staat.
- boeren afgebeeld staan die worden gecontroleerd door ambtenaren, waaruit blijkt dat er sprake is van hiërarchie / sociale gelaagdheid die nodig is voor staatsvorming.
- gespecialiseerde beroepen (als schrijver) zijn afgebeeld, waaruit blijkt dat er sprake is van arbeidsdeling / specialisatie wat een voorwaarde is voor staatsvorming.
- een schrijver wordt afgebeeld / het schrift wordt gebruikt, waaruit blijkt dat er een schrift is ontwikkeld, wat een voorwaarde is voor staatsvorming.

per juiste aanwijzing met een juiste uitleg

2

Opmerking

Alleen als een aanwijzing uit de bron op een historisch juiste manier wordt verbonden met staatsvorming, worden 2 scorepunten toegekend.

3 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Dat deze niet-Romein / deze Nerviër kiest voor een Latijnse tekst / een Romeinse naam heeft, past bij 'de groei van het Romeinse imperium, waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich naar Noord-Europa verspreidde' 1
- Dat degenen die dit altaar vonden het belang van deze steen zagen / dit altaar gingen exposeren / beschrijven, past bij 'de wetenschappelijke revolutie' van de zeventiende eeuw 1

Opmerking

Alleen als een juist kenmerkend aspect op een juiste manier wordt verbonden met de gegevens uit de intro, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De middeleeuwen

4 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- De paus kan de boodschap overbrengen dat de geestelijke macht binnen de christelijke wereld het primaat heeft / dat zijn gezag hoger is dan dat van een koning / dat koningen de vrijheden van de kerk moeten respecteren 1
- Door deze oorkonde uit te vaardigen laat Stephen zien dat hij de steun van de paus heeft (in zijn strijd om de macht) 1

5 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Dit stadsrecht past bij de opkomst van de stedelijke burgerij, want de burgerij heeft bedongen dat zij:

- eigen rechtspraak mag houden, wat tot dan toe het voorrecht van de heer was / wat de burgerij meer macht geeft 1
- vrijstelling van tol krijgt, waarvan de kooplieden kunnen profiteren (omdat dit de handel bevorderde) 1

Vroegmoderne tijd

6 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

bij 1:

- Henry VIII scheidde zich af van de Rooms-Katholieke Kerk, wat past bij 'de protestantse reformatie' 1

bij 2:

- Gilbert ging op ontdekkingsreis, wat past bij 'het begin van Europese overzeese expansie' / 'het veranderende (...) wereldbeeld van de Renaissance' / 'het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling' 1

bij 3:

- Elizabeth steunde de opstandige gewesten (waarmee ze de Republiek hielp) wat past bij 'het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat' 1

Opmerking

Als hetzelfde kenmerkend aspect meer dan één keer gebruikt wordt, wordt niet meer dan 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
7	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Luther stelde dat alleen de Bijbel richtinggevend is (en niet de paus / de Rooms-Katholieke Kerk) / dat de machtsaanspraken van de Rooms-Katholieke Kerk / de paus onterecht waren • wat het gezag van Karel V ondermijnde omdat dit steunde op de macht van de Rooms-Katholieke Kerk / omdat Luther de eenheid van zijn rijk in gevaar bracht / omdat Luther de edelen opriep de reformatie door te voeren 	<p>1</p> <p>1</p>
8	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>Leiden geeft zich na de verwoestingen in Mechelen (en andere steden) niet over aan de Spaanse troepen waardoor Alva niet kan voorkomen dat steden zich aansluiten bij de Opstand.</p>	
9	<p>maximumscore 1</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>De vluchtelingen uit Antwerpen waren in veel gevallen kooplieden / vakbekwame ambachtslieden (met een groot handelsnetwerk / veel vakkennis) die hun bedrijven voortzetten in de Republiek.</p>	
10	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dat Oopjen behoorde tot een regentengeslacht (gegeven 2) / de beide burgers zich als edellieden lieten portretteren (gegeven 4), toont de bijzondere plaats van de Republiek in staatkundig opzicht, omdat in de Republiek geen vorst was (wat in de omringende landen wel het geval was) • De hoge geldelijke waardering voor het ambacht van een goede schilder (Rembrandt) (gegeven 3), maakt de bloei in cultureel opzicht van de Republiek zichtbaar, omdat er zeer veel goede schilders werkzaam waren in de Republiek / omdat er veel schilderijen gemaakt / verkocht werden in die tijd 	<p>2</p> <p>2</p>
	<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Alleen als een gegeven gecombineerd wordt met een juiste toelichting worden scorepunten toegekend.</i></p>	

Vraag	Antwoord	Scores
11	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oopjen Coppit stamt uit een regentengeslacht dat rijk is geworden door de handel in graan (de moedernegotie) • Jan Soolmans vlucht uit Antwerpen, omdat deze stad in de Opstand heroverd werd door Filips II / afgesloten werd door de opstandelingen (wat een onderdeel vormde van 'het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat') 	<p>1</p> <p>1</p>
12	<p>maximumscore 3</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De VOC kreeg bij haar oprichting de volmacht een monopolie op de handel met Azië te vestigen • De machthebbers in Silebar eisen dat de Engelsen hen beschermen als zij hun peper kopen • waaruit blijkt dat de VOC met geweld hun monopolie in Indonesië afdwingt als dit doorbroken wordt 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
13	<p>maximumscore 3</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat (drie van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – het verbod van de Franse koning op het protestantisme (gegeven 1) past bij 'het streven van vorsten naar absolute macht'. – de komst van de hugenoten naar de (tolerante / welvarende) Republiek (gegeven 2) past bij 'de bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek'. – de publicatie / het succes van een boek waarin de wereldgodsdiensten gelijkwaardig worden beschreven (gegeven 3) past bij 'rationeel optimisme en verlicht denken dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving: godsdienst, politiek, economie en sociale verhoudingen' / past bij 'de wetenschappelijke revolutie'. – het opzetten van / investeren in een plantagekolonie in Noord-Amerika (gegeven 4) past bij de 'uitbouw van de Europese overheersing, met name in de vorm van plantagekoloniën' / past bij 'wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie'. 	
	<p>per juist kenmerkend aspect uit de zeventiende of achttiende eeuw met een juiste uitleg</p>	<p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

14 maximumscore 4

In een juist antwoord worden twee historisch juiste gevolgen van de Industriële Revolutie genoemd, waarbij telkens uitgelegd wordt waardoor dit gevolg de democratisering bevorderde, bijvoorbeeld:

Door de Industriële Revolutie

- gingen grote aantallen arbeiders samen in fabrieken werken, waardoor zij zich beter / makkelijker konden organiseren in politieke partijen 2
- verbeterde de scholing van de arbeiders, waardoor er meer mogelijkheden kwamen voor politieke organisaties / partijen / waardoor politieke partijen een grotere aanhang kregen / waardoor arbeiders zich bewust werden van hun positie / uitbuiting (en dat wilden veranderen) 2

Opmerking

Alleen als een juist gevolg van de Industriële Revolutie gecombineerd wordt met een juist gevolg voor democratisering, worden 2 scorepunten toegekend.

15 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

bij 1:

- De industrialisatie van Arnhem trekt waarschijnlijk mensen aan die weinig te besteden hebben / zorgt in korte tijd voor een grote trek naar de stad (waardoor een woningtekort ontstaat / mensen in krotten, zoals in de Putsteeg, moeten wonen) 1

bij 2:

- Deze bron past bij de 'discussies over de sociale kwestie', omdat de slechte leefomstandigheden van de armen worden beschreven 1

bij 3:

- Deze bron sluit aan bij de belangen van de welgestelden in die tijd, want door de bestrijding van misstanden wordt de uitbraak van besmettelijke ziekten voorkomen (die ook welgestelde Arnhemmers kunnen treffen) / omdat het vieze afvalwater naar hun straat toeloopt 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

16 maximumscore 4

Uit het antwoord moet blijken dat:

- de 'moderne vorm van imperialisme' / het modern imperialisme in de negentiende eeuw ertoe heeft geleid dat meer Europeanen zich in Indonesië vestigen vanaf het einde van de negentiende eeuw tot 1940 groeit hun aantal van 44.000 naar 300.000 2
- waar een einde aan komt door de 'dekolonisatie van de (tweede helft van de) twintigste eeuw' / 'het succesvolle verzet tegen het West-Europese imperialisme', wat tot een daling van het aantal Europeanen leidt na 1940 van 300.000 naar 0 in 1960 2

Opmerking

Alleen als een juist kenmerkend aspect op een juiste manier wordt verbonden met een gegeven uit de tabel, worden 2 scorepunten toegekend.

17 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de grote tegenstellingen tussen Duitsland en Frankrijk / het Franse revanchisme (na de Frans-Duitse oorlog) hebben bijgedragen aan het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog.

18 maximumscore 2

De juiste combinaties zijn:

1 - e, 2 - b, 3 - c, 4 - a

- indien vier combinaties juist 2
- indien drie combinaties juist 1
- indien minder dan drie combinaties juist 0

19 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met het afbeelden van de keizer als vlootleider / het onderschrift waarin de keizer stelt dat de vloot even belangrijk is als het leger 1
- wil de maker het draagvlak voor de vlootpolitiek in Duitsland vergroten / de Vlootwet / de *Weltpolitik* meer draagvlak geven onder de Duitse bevolking 1
- In Groot-Brittannië leidde de bouw van de Duitse vloot tot het steun zoeken in internationale bondgenootschappen / toenadering tot Frankrijk (als antwoord op de Duitse dreiging) / tot een wapenwedloop 1

Opmerking

Alleen als het politieke doel van de maker van de prentbriefkaart juist wordt weergegeven, wordt 1 scorepunt toegekend aan een juiste verwijzing naar de prentbriefkaart.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

20 maximumscore 4

Een juist antwoord bevat twee historisch juiste problemen van de Republiek van Weimar met de daarbij passende beloften van de NSDAP, bijvoorbeeld:

- Door het Verdrag van Versailles waren allerlei Duitstalige gebieden verloren gegaan. De NSDAP beloofde Duitsland weer de plaats op het wereldtoneel te geven waar het recht op had.
- De Vrede van Versailles dwong Duitsland tot herstelbetalingen, die een grote belasting vormden voor de economie. De NSDAP beloofde die betalingen te staken.
- Er bestond weinig vertrouwen in de politieke leiders, omdat zij verantwoordelijk werden gehouden voor de nederlaag in de Eerste Wereldoorlog / het accepteren van de Vrede van Versailles. De NSDAP beloofde nieuwe (krachtige) bestuurders, die hieraan nooit hun steun hadden gegeven / beloofde een sterke leider.
- De economische crisis van de jaren 1930 veroorzaakte werkloosheid. De NSDAP beloofde economisch herstel / beloofde werk.

per juist probleem met een daarbij passende belofte van de NSDAP 2

Opmerking

Alleen als een historisch juist probleem van de Weimarrepubliek wordt genoemd met een daarbij passende belofte van de NSDAP, worden scorepunten toegekend.

21 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

bij 1:

- Uit de bron blijkt dat vanuit Den Haag vastgesteld wordt wat (en hoe) de krant gevuld wordt / er alleen kranten verschijnen die de visie van de nazi's overbrengen / er geen sprake meer is van een vrije / pluriforme pers 1

bij 2:

- Uit de bron blijkt het belang dat de bezetter hecht aan controle over de pers om zijn ideologie over te dragen / het aan zijn kant krijgen van de Nederlandse bevolking / het bewaren van rust en orde 1

22 maximumscore 2

De juiste combinaties zijn:

1 - e (Reagan), 2 - c (Kennedy), 3 - a (Truman), 4 - b (Eisenhower)

indien vier combinaties juist 2

indien drie combinaties juist 1

indien minder dan drie combinaties juist 0

Vraag	Antwoord	Scores
23	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Met het afbeelden van (twee van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> – Karl Marx die spuugt op de Sovjetleiders – de met bloed besmeurde handen / kleding van de Sovjetleiders – de schuldige blik van de Sovjetleiders – de vlammen boven het silhouet van Boedapest – de naar Boedapest oprukkende tank – het verwijt in het onderschrift • geeft Fritz Behrendt hier de mening weer dat de wijze waarop de leiding van de Sovjet-Unie een einde heeft gemaakt aan de Hongaarse Opstand (ook) door Marx (de grondlegger van het communisme) afgekeurd zou worden 	<p>2</p> <p>2</p>
	<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Alleen als in het beschrijven van de mening in de prent wordt ingegaan op de verwijzing naar Marx, worden 2 scorepunten toegekend.</i></p>	
24	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gromyko's weergave is eenzijdig, omdat hij (twee van de volgende): <ul style="list-style-type: none"> – de Praagse Lente veroordeelt als een contrarevolutie. – de noodzaak aangeeft dat in Tsjechoslowakije orde op zaken moet worden gesteld. – Alexander Dubček beschrijft als iemand die niet weet waar hij mee bezig is. – ingrijpen door het Warschaupact ziet als een daad van vriendschap / een waarborg voor de juiste socialistische koers. • Dit kan worden verklaard omdat hij zich als minister van de Sovjet-Unie / als communistische functionaris bedreigt voelt door de veranderingen in de Tsjechoslowaakse Communistische Partij / door het 'communisme met het menselijk gezicht' 	<p>2</p> <p>1</p>
25	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De Brezjnev-doctrine houdt in dat er gewapend mag worden ingegrepen (door het Warschaupact) bij politieke veranderingen in Oost-Europa • Gromyko zegt dat de Praagse Lente een gevaarlijke / negatieve / chaotische ontwikkeling is, die ingrijpen door de Sovjet-Unie / het Warschaupact noodzakelijk maakt 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
26	maximumscore 3 Kern van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> • SDI (of een omschrijving daarvan) • De sovjeteconomie kon deze stap in de wapenwedloop niet aan / De Sovjet-Unie voelde zich bedreigd want de wederzijdse afschrikking zou door SDI worden opgeheven • In het Westen voelden veel mensen zich ook bedreigd doordat hier een nieuwe fase in de wapenwedloop inging / de Verenigde Staten zich zouden kunnen terugtrekken uit Europa (omdat het minder kwetsbaar is geworden) / de Sovjet-Unie met een atoomaanval de eerste klap zou kunnen uitdelen 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
27	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: Omdat de inkomsten / lonen sterker stijgen dan de kosten van levensonderhoud houden mensen meer over, wat past bij 'de toenemende westerse welvaart vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw'.	

Bronvermeldingen

bron 1	http://metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/548574
bron 2	ontleend aan: H.A. Cronne en R.H.C. Davis (ed.), Regesta regum Anglo-Normannorum 1066-1154, dl. III, Oxford 1968, pag. 96
bron 3	https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/verdieping/thema-s/stadsrechten-alkmaar/tekst-van-het-alkmaarse-stadsrecht
bron 4	http://collectie.legermuseum.nl/sites/strategion/contents/i004542/arma08%20het%20jaar%201573.pdf
bron 5	J. Talens, Een feodale samenleving in koloniaal vaarwater, Hilversum 1999, pag. 115
bron 6	J.Th.W. Willemsen, De volkshuisvesting in Arnhem 1829-1925, Arnhem 1969, pag. 14
bron 7	J. van Goor, De Nederlandse koloniën, geschiedenis van de Nederlandse expansie, 1600-1975, Den Haag 1994, pag. 264 (voor 1900-1960); en J.J. P. de Jong, De waaier van het fortuin, van handelscompagnie tot koloniaal imperium, de Nederlanders in Azië en de Indonesische archipel 1595-1950, Den Haag 1999, pag. 640 (voor 1870 en 1880)
bron 8	Michael Epkenhans en Andreas von Seggern, Leben im Kaiserreich, Deutschland um 1900, Stuttgart 2012, pag. 8
bron 9	L.J. Jordaan, Nachtmerrrie over Nederland, een herinneringsalbum door L.J.Jordaan, Amsterdam 1990 ² , zonder paginanummering
bron 10	Fritz Behrendt, Helden en andere mensen, Amsterdam 1995, pag. 99
bron 11	Andrej Gromyko, 50 jaar wereldpolitiek, Utrecht 1989, pag. 227-228
bron 12	ontleend aan: http://www.atomicarchive.com/Docs/Missile/Starwars.shtml